

Scriitorul meu preferat

Ion D. Sîrbu, între uitare și speranță

de Mălina Duță

Scriitorul Ion D. Sîrbu este (în continuare) prea puțin cunoscut. Chiar mai trist, istoria personală a lui Ion D. Sîrbu se află într-un con de umbră, deși întreaga sa viață a fost o mărturisire a curajului, demnității și umanității. Ion D. Sîrbu s-a născut în colonia minieră Petrila și copilăria sa a fost una armonioasă, trăită alături de oameni de numeroase etnii, fapt conștientizat de el doar în anii maturității. Și-a susținut lucrarea de licență la Sibiu (unde se mutase Universitatea din Cluj), coordonator fiindu-i Lucian Blaga, cel care, alături de părinți, va constitui unul din reperele morale ale existenței sale. Lucrarea sa *De la arhetipurile lui C.G. Jung la categoriile abisale ale lui Blaga* a obținut în 1945 distincția *magna cum laude*, cu toate că Ion D. Sîrbu se afla, cu doar câteva luni înaintea susținerii acesteia, pe linia întâi a frontului. Odată cu instaurarea în forță a regimului comunist viața lui Ion D. (Desideriu, atât de asemănător cu *Derizoriu*, după cum constată cu un umor amar însuși scriitorul) Sîrbu ia o întorsătură tragică, acesta fiind în 1956 condamnat la șapte ani de închisoare pentru *omisiune de denunț* împotriva lui Ștefan Augustin Doinaș, acuzație căreia i se adăuga, neoficial, „vina” de a nu abdică de la prietenia cu Lucian Blaga. Urmează *Jilaviada* – perindarea prin închisorile și lagărele de muncă forțată Jilava (unde îl cunoaște pe Paul Goma), Gherla, Salcia, Grindu și Periprava. Deoarece nu este *cuminte și înțelegător*, în 1958 îi sunt distruse manuscrisele. După eliberarea din 1963 i se impune domiciliul forțat la Petrila, iar apoi la Craiova, unde va rămâne până la sfârșitul vieții, în septembrie 1989¹.

În timpul petrecut la Craiova îi este alături Elisabeta, cea de-a doua soție, dar izolarea și lipsurile se fac simțite tot mai acut în conștiința scriitorului. O oarecare recunoaștere tardivă (Premiul Uniunii Scriitorilor pentru *Șoarecele B. și alte povestiri și Arca Bunei Speranțe*), dar mai ales materializarea unui moment îndelung așteptat și revelator, o călătorie de trei luni prin vestul Europei (grație unei burse), declanșează o energie creatoare care va da naștere celor mai însemnate opere ale lui Ion D. Sîrbu, *Adio, Europa!* și *Jurnalul unui jurnalist fără jurnal*.

Acțiunea romanului *Adio, Europa!* este plasată în Isarlâk (Craiova), în anii 1980, avându-i drept protagoniști pe Candid Desiderius (Ion D. Sîrbu) și consoarta sa Olimpia Țăranu (Elisabeta). Lumea în care trăiesc, absurdă și abrutizantă, avându-i în frunte pe *Nabucodonosorul nostru* și *sultana validée*, este populată de: *Poltronii, șmecherii, juveții, gogoșăresele, ginecologii, miticii, farfurizii, cațavencii, palicarii, nastratinii, bișnițarii liberali, bișnițarii oficiali, scatofagii din divan, scatofagii din presă, scatofagii ezoterici, pachidermii poetici, saurienii curlingăi, veșnic-învinșii, avocăteii, câinii, învingătorii pereni, pușcăriașii voluntari, paznicii de silă, paznicii fără voie, lichelele profesioniste, lichelele amatoare, lichelele emerite, ticăloșii cretini, ticăloșii cretinizați, ticăloșii de geniu, doctor-docenții, logovorii, logomachii, membrii, nemembrii, foștii, țiganii, țigăniții, popii analfabetizați, arhimandriții contabili, coloneii-colonei, coloneii-berze-albastre, bârfitorii, [...], muritorii de foame, muritorii sătui de viață, specialiștii, specialiștii cu carte, urmăriții, urmăritorii, temuții, temătorii, copiii, copiii educați, copiii just educați, fetele, fetele frumoase și triste, triste și frumoase, tovarășii de la raia, tovarășii din divan, tovarășii de la Înalta Poartă, portretul Lui, portretul Ei, cărțile Lui, cărțile Ei,*

¹ Elementele biografice pot fi regăsite atât în opera scriitorului cât și în cărțile și articolele scrise despre el după 1989 de către Lelia Nicolescu, Nicolae Oprea și Daniel Cristea-Enache (Daniel Cristea-Enache (2005) *De la Petrila la Petrini. Viața lui Ion D. Sîrbu*, www.liternet.ro ; Lelia Nicolescu, (1999) *Ion D. Sîrbu despre sine și lume*, Craiova, Scrisul Românesc ; Oprea, Nicolae (2000) *Ion D. Sîrbu și timpul romanului*, București : Paralela 45).

evul Lui, evul Ei, cuvintele Libertate, Independență, Demnitate, slavă, slavă, slavă...². Deși Candid este, în cuvintele lui Nicolae Oprea, un *suberou* și un om *care-și trăiește viața în paranteză*, cuplul Candid-Olimpia este salvat în plan spiritual grație forței de a (mai) râde și de a (mai) iubi *Omul parantetic, situat tipologic între categoria lui homo utopicus (idealist incurabil) și homo ridens (care a transformat râsul în terapie)*, se consideră *exclus din viața societății, este un „paria marginalizat”, un apatrid, în ultimă instanță. În chip semnificativ, Candid se refugiază în spațiul securizant al familiei, declarând fără emfază: „Pentru mine patria este demult doar fînța sacră a Olimpiei.”*³.

Adio, Europa! este (printre altele) un roman alegoric în care scriitorul își expune ideile (și se expune) într-un mod mai mult sau mai puțin voalat. În *Jurnalul unui jurnalist fără jurnal* în schimb, Ion D. Sîrbu se scrie, se în-scrie, mărturisește și se mărturisește în același timp. *Jurnalul este o scriitură secretă, clandestină, destinată posterității de un „dezertor recidivist” din politică și istorie.*⁴. După cum admitea însuși Sîrbu, *Sunt din acei nefericiți care și-au trăit literatura, au consumat-o și au ars-o.*⁵ În *Jurnal* revin obsedant câteva coordonate ale viețuirii și supraviețuirii într-un regim totalitar.

Ipocrizia

Ipocrizia, minciuna, indiferența reprezintă materii corozive care macină oameni și popoare. În urma sejurului în Europa de Vest, i se confesează unui amic din diaspora: *Drama noastră nu contează, lumea e funciar greșită, Yalta e Destin și moarte. Întors în țară, notează în Jurnal: Lumea asta [...] e condusă de două tipuri de diplomați ce stau față în față: tipul american, care zâmbește tot timpul și tipul rusesc care se încruntă mereu. Asta, până acum vreo zece ani. Mai nou, în reviste, cinema, televiziune, observ tot mai des că americanii fac eforturi să se încrunte – iar rușii, să zâmbească, să fie drăguți. Și unii și alții nu reușesc decât un fel de rânjet, intermediar între zâmbet și încruntătură.*

² Ion D. Sîrbu, (1992 – 1993) *Adio, Europa!*, vol 1, București, Cartea Românească, p. 192 – 193.

³ Nicolae Oprea (2000) *Ion D. Sîrbu și timpul romanului*, București, Paralela 45, p. 125 – 126.

⁴ *Ibidem*, p. 155.

⁵ Lelia Nicolescu (1999) *Ion D. Sîrbu despre sine și lume*, Craiova, Scrisul Românesc, p. 132.

*Se întâlnesc undeva pe calea de mijloc: în ipocrizia reciproc mincinoasă.*⁶

Pioni fără nume în jocurile puterii, indivizii sunt, la rândul lor, angrenați într-o macabră dedublare. *Cei mai mari gazetari ai posedațiunii (barbarism inventat ad-hoc) nu cred o iotă măcar din ce scriu. Nici nu apuci sa-i contrazici și trec – cu arme și bagaje, memorie și istorie – de partea ta. „Nimeni, îmi spune unul din ei, nu îți mai cere să crezi, ci să te faci că crezi. Nimeni nu îți mai verifică adâncurile ascunse ale conștiinței (ai dreptul la mai multe conștiințe paralele, cu o singură condiție: să nu confunzi borcanele), verificate sunt doar vorbele pe care le spui la servicii și în public. Dacă mă îmbăt și încep să scuip și să înjur – toată lumea mă înțelege și mă iartă cu condiția ca a doua zi să intru în rând și să scriu ce trebuie, cum trebuie, când trebuie!”*⁷

Pierderea definitivă a speranței

Lumea apocaliptică și fără de scăpare în care trăiește lasă urme adânci în idealismul lui Sîrbu, acesta ajungând să creadă că până și divinitatea este neputincioasă în fața sorții: *Curios, Christos a vorbit: puțin, rar, scurt. Nu a scris nimic. O singură dată ar fi desenat niște cuvinte în țărână cu degetul. Dar nimeni nu le-a citit. Îmi vine să cred – văzând lumea așa cum este, așa cum nu poate fi altfel – că acest singur cuvânt a fost: „în zadar.”*⁸

Scriitorul trăiește într-un spațiu în care nici măcar sufletele nu se pot sustrage pieirii, totul este contaminat, impur, calcinat: *Schimbându-se vremurile, schimbându-se și năvălitorii – cred că acum se pune la punct, într-un secol sau două, o altă tactică: mai teribilă, mai subtilă dar și mai groaznică. Cea a sufletelor arse, pârjolite. Dușmanul (care a venit sau care va mai apare) nu va mai găsi nici o inimă (care să creadă), nici un caracter (în care să se încreadă), nici o minte (care să poată fi crezută).*⁹

Dacă mai înainte credea în idealurile democrației, după vizita în Europa de Vest scriitorul este deziluzionat de Occident, constatând cu amărăciune că oamenii

⁶ Ion D. Sîrbu (1991) *Jurnalul unui jurnalist fără jurnal* Craiova, Scrisul Românesc, p. 16.

⁷ *Ibidem*, p. 123-124.

⁸ *Ibidem*, p. 29.

⁹ *Ibidem*, p. 46.

care trăiesc în comunism reprezintă doar niște celule supuse indiferenței și destinate morții: *Astăzi noi suntem leucocitele Europei. Din Finlanda până în Grecia, un imens cordon de peste 100 de milioane de globule albe sunt condamnate la sacrificiu, spre a apăra Europa asta iresponsabilă de o infecție pe care ea a inventat-o și tot ea o și întreține...*¹⁰

Forme de rezistență

Faptul că Ion D. Sîrbu a ales să scrie *Jurnalul* pentru o posteritate pe care o visa liberă, să fie un martor al epocii sale, arată că a ales să reziste. A folosit „armele” care îi erau la îndemână ca scriitor – cuvântul și ironia – și ca om – rezistența prin întoarcerea către sine.

Cuvântul

Sîrbu îi opune limbajului de lemn, „de ședință”, un limbaj care deși pare bizar, stâlcit, este viu cu adevărat și redă realitățile lumii în care se naște. Astfel, *Elevii pleacă pe ogoare „în aplecație” și Babele din satul Olimpiei au făcut cerere să li se dea dreptul la reculegere. Înțelegând prin asta dreptul de a merge în urma combinei și de a re-culege ceea ce a rămas necules.*¹¹ Până și proverbele capătă noi forme și sensuri, în deplin acord cu vremurile: *„Capul plecat sabia îl scuipe, Cine fură azi un ou, mâine își face vilă, Cine seamănă promisiuni, culege angajamente*¹².

Ironia

Limbajul nu este folosit doar pentru a povesti sau a amuza, ci și pentru a atenționa asupra unor stări de fapt: *Nu ne mai tragem din maimuță, [...] ne tragem spre maimuță...*¹³

Interiorizarea

Într-o lume alienată și paranoică, singura soluție acceptabilă rămâne retragerea în universul interior, unicul loc în care mai există libertatea: *Rezistența cea mai inteligentă*

*față de Puterea-puternică (atotputernică) nu mai poate fi activă și nici pasivă...Doar reflexivă.*¹⁴ Cu toate că Ion D. Sîrbu pare uneori pe punctul de a renunța definitiv la speranță, găsește totuși în sine, în interior, puterea de a visa la o lume „altfel”.

De unde această forță interioară într-un univers în destrămare? Un posibil răspuns se află în articolul *Pentru cine scrie Ion D. Sîrbu*¹⁵ de Daniel Cristea-Enache: *El scrie nu pentru prezent, pentru publicul dat, ci pentru viitor, către un destinatar necunoscut și trăind într-un timp istoric mai norocos.*

La începutul anilor 1980, în timpul călătoriei prin Europa, Ion D. Sîrbu îl reîntâlnește la Paris pe Paul Goma, care îi propune să rămână în străinătate. Acesta mulțumește, dar alege să se întoarcă acasă, unde avea o treabă: *I.D. Sîrbu, singurul carpatodunărean care, într-adevăr, avea o treabă, acasă. De aceea sertarul lui a fost găsit plin după '89.*

*Imaginează-ți, îmi spune Olimpia, că, fără o comandă socială, fără o planificare de la centru, din fundul Mării Negre a izbucnit un mic vulcan. Magma sa roșie și caldă s-a răcit și astfel, undeva, s-a născut o mică insulă, inutilă, pustie, dar rotundă și albă... Că vor, că nu vor, că le place sau nu le place, mai devreme sau mai târziu, topograful limbii și literelor române vor trebui să o treacă pe hărțile lor.*¹⁶ Fiindcă există!

Bibliografie:

- Cristea-Enache, Daniel (2005) *De la Petrila la Petrini. Viața lui Ion D. Sîrbu*, www.liternet.ro
 Nicolescu, Lelia (1999) *Ion D. Sîrbu despre sine și lume*, Craiova: Scrisul Românesc.
 Oprea, Nicolae (2000) *Ion D. Sîrbu și timpul romanului*, București: Paralela 45.
 Sîrbu, Ion D. (1992 – 1993) *Adio, Europa!*, vol 1, București : Cartea Românească.
 Sîrbu, Ion D. (1991) *Jurnalul unui jurnalist fără jurnal* Craiova: Scrisul Românesc.

¹⁰ *Ibidem*, p. 57 – 58.

¹¹ *Ibidem*, p. 20.

¹² *Ibidem*, p. 22.

¹³ *Ibidem*, p. 40.

¹⁴ *Ibidem*, p. 152.

¹⁵ În seria de articole *De la Petrila la Petrini. Viața lui Ion D. Sîrbu*, www.liternet.ro

¹⁶ Citat de Daniel Cristea-Enache în articolul *Eu mi-am meritat și țara și Limba!*, din seria *De la Petrila la Petrini. Viața lui Ion D. Sîrbu*, www.liternet.ro